

Idioma CAT

SUBSCRIURE'M

ACCÉS SUBSCRIPTORS

ON TROBAR LA REVISTA QUI SOM? AUTORS CONTACTA

SUBSCRIURE'M ARA

política&prosa

ACCÉS
SUBSCRIPTORS

REVISTA EDITORIALS POLÍTICA DOSSIER CULTURA ▾ PERSONES ▾ PARTICIPACIÓ ▾ 🔍 Cerca...

NÚM. 02

CONSTITUCIÓ ESPANYOLA | DOSSIER

Catalanistes a la Constitució

Autonomia, drets democràtics i capacitat de construir consens. Aquesta va ser la contribució dels partits catalanistes a la Constitució de 1978

Reunió de la ponència de la Constitució el 1978 © Efe

Paola Lo Cascio

23 GENER 2019

Gestionar el consentiment

Ara fa poc més de vint anys sortia publicat un volum col·lectiu titulat *Memòria de Catalunya* en el qual el periodista d'*El País* Enric Company feia el relat de l'actuació dels senadors i dels diputats catalans en el procés de redacció i aprovació de la Constitució de 1978.

Manllevant i adaptant aquell títol, pot ser interessant analitzar quina va ser l'actuació dels diputats i senadors dels partits que es reivindicaven com a catalanistes –des de l'esquerra com el PSUC i el PSC fins a CDC i Unió Democràtica– en aquell procés. En d'altres paraules, es vol copsar quina va ser la contribució del catalanisme (entès en la seva accepció més àmplia) en el dibuix del quadre normatiu (i en definitiva polític) general derivat del pacte constitucional.

El primer element que s'ha de recordar és el fet que aquests partits arribaven al debat constitucional amb dos consensos bàsics madurats en els últims compassos de la dictadura i els primers moments de la Transició. El primer feia referència a la voluntat que el catalanisme fos un agent d'aprofundiment democràtic per al conjunt de l'Estat. El segon estava vinculat a la idea que només amb una acció decidida i generosa en el dibuix de les normes que regularien el conjunt de la vida de la ciutadania espanyola seria possible garantir els drets individuals i col·lectius dels catalans. En definitiva, l'aposta per a un compromís fort amb la Constitució es devia a reflexions de caràcter més general i lligades a allò que volia representar el catalanisme com a agent de canvi democràtic *tout court*, i a reflexions més

concretes lligades a la capacitat de representar al màxim els interessos de la ciutadania catalana i construir un nou espai d'autogovern.

El caràcter democratitzador del catalanisme era a finals dels anys 70 del segle passat un fet reconegut per part del conjunt dels partits presents a les Corts. Això es reflectiria en la mateixa composició de la ponència constitucional: de set membres, dos d'ells –Miquel Roca Junyent, de CDC i Jordi Solé Tura, del PSUC (que representaria també al PCE a la ponència)–, serien catalans i catalanistes. I, per altra banda, també en el camp socialista, el ponent Peces Barba fou ben sovint assessorat per membres del PSC.

Segurament, el camp en què es recordaria més l'acció de les forces catalanistes en el procés constituent té a veure amb l'organització territorial de l'Estat. Tanmateix, no va ser l'únic aspecte rellevant. Per exemple, cal recordar com les esquerres catalanistes foren capdavanteres en la proposta de la pràctica eliminació de la pena de mort –defensada pel senador de l'Entesa Cirici Pellicer, com recorda José Antonio González Casanovas¹–, o en la limitació i definició dels poders i les atribucions del cap d'Estat, davant d'una dreta que volia que la figura del monarca tingués marges de maniobra i intervenció significatives a la vida política, o, encara en la profunditat de la definició de les llibertats i dels drets fonamentals definits al títol II, batalla especialment important –a la ponència, al ple, i a les esmenes–, per als diputats del PSUC.

Però més enllà dels debats concrets la contribució del catalanisme fou decisiva també, i sobretot, per allò que feia a la dinàmica de funcionament de la ponència constitucional i de les Corts mateix durant el debat constitucional, en el sentit de la seva capacitat de mantenir els equilibris i afavorir solucions de consens. En aquest sentit resulten reveladores les paraules d'un actor directament implicat com fou Manuel Fraga, poc o gens sospitós de ser filocatalanista: «En cada título constitucional se presentaban invariablemente tres textos: el socialista [...]; el comunista de Solé Tura, en general moderado, preciso [...] y en la línea de las propuestas eurocomunistas; y el mío. UCD se dedicaba a criticar los tres, y al día siguiente llegaba Roca con una propuesta de síntesis»². I el ponent d'UCD, Herrero de Miñón, tampoc es quedava curt en glosar el perfil amb què Miquel Roca abordaria els treballs de la ponència, fent-ne un retrat d'un veritable home d'Estat: «La única revelación para mí fue Miguel Roca, hombre agradable, inteligente y ambicioso [...]. Roca era atractivo para la derecha civilizada, porque le veía defender sin complejos ni etiquetas las posiciones que le eran más caras, y respetado por la izquierda porque no le podía reprochar ni personal ni institucionalmente nada. Miguel Roca desarrolló una eficacísima labor en la ponencia, conjugando su lealtad a las propias bases catalanistas, cuyas posiciones defendió a ultranza, con una clara conciencia de lo que era la razón del Estado todo. Si la defensa de las primeras no resultó siempre beneficiosa para la segunda, no puede imputarse a Miguel Roca sino a la reacción que aquéllas desataron en Madrid y Sevilla. Roca fue, en la

ponencia, no sólo el representante de un partido, sino todo un hombre de Estado»³.

En definitiva les forces polítiques catalanistes actuaren com una mena de ròtula que afavoria el moviment de les diferents parts de la ponència cap al consens, sent capaces d'interlocutar –sense perdre la capacitat de defensar les seves conviccions– amb el conjunt de les forces de la cambra amb l'objectiu que el text constitucional fos el més avançat possible en termes democràtics.

PUBLICITAT

Certament, les parts on es notaria més la contribució catalanista tenen a veure amb la definició mateixa de la nova democràcia espanyola sorgida de la Transició i amb la part dispositiva del text que regula l'organització territorial. Els dos aspectes, com és evident, van molt lligats i s'acabarien concretant en l'article 2 de la Constitució i en el conjunt del Títol VIIIè de la mateixa.

Les esquerres catalanistes foren capdavanteres en la proposta d'eliminació de la pena de mort.

A grans trets, es pot dir que el catalanisme d'esquerres comunista i socialista plantejava la idea d'un reconeixement nacional català dins un marc ampli, que preveïés una descentralització no només administrativa sinó també política de l'Estat. En aquest marc, el reconeixement de Catalunya en tant que nació esdevenia una «qualitat» específica d'una autonomia pensada per al conjunt dels territoris espanyols, en un projecte que si no arribava a definir-se obertament federal seria –a la pràctica-, almenys «federalitzant». El catalanisme conservador de Convergència i d'Unió Democràtica seria més possibilista i menys atent a la necessitat de codificar un projecte territorial per al conjunt de l'Estat: l'objectiu primordial d'aquestes forces era situar el reconeixement de les anomenades «nacionalitats històriques» en el redactat constitucional i plantejar d'aquesta manera una possibilitat d'acord amb UCD que –tot i no tenir una posició unívoca sobre el tema– estava més disposada a enllestir un mecanisme diferencial per a alguns territoris que a afavorir una generalització del dret a l'autonomia.

El primer gran debat en aquest sentit es va tenir respecte a la redacció de l'article 2. És ben conegut –especialment pel llibre de memòries que escriuria a principi dels anys vuitanta el mateix Solé Tura⁴– que el consens entorn a la difícil formulació final d'aquella previsió constitucional es concretaria en un acord extraparlamentari en el qual prengueren part també les forces armades. Tanmateix, val la pena recordar que la defensa de la inclusió del terme «nacionalitat» per referir-se als territoris de Catalunya, Euskadi i Galícia comptà amb el conjunt de les forces catalanistes

que foren capaces d'arrossegar tota l'esquerra espanyola, decantar una UCD molt dividida i plantar cara a l'oposició frontal de Fraga en la ponència i, posteriorment, dels regionalistes aragonesos en fase de debat al ple. La versió final de l'article 2 (segons el qual «La Constitución se fundamenta en la indisoluble unidad de la Nación española, patria común e indivisible de todos los españoles, y reconoce y garantiza el derecho a la autonomía de las nacionalidades y regiones que la integran y la solidaridad entre todas ellas»), com declararen alguns dels seus redactors, pecava d'una redacció enrevessada i possiblement contradictòria.

En certa manera es podria definir com la translació inclusiva i pactada d'una manca de consens. I tanmateix no per això es va tractar d'un avenç de poca envergadura ja que va fer possible posar en marxa una dinàmica de funcionament acceptada per tots els actors sobre el tema possiblement més complicat de tot el debat constitucional. I, sobretot, va possibilitar situar-se en la part dispositiva sobre l'organització territorial –recollida finalment al títol VIIIè–, a partir d'una decisió ja establerta i acceptada entorn al dret a l'autogovern que abans de començar el debat no estava gens descomptada.

En el debat entorn al títol VIIIè foren tres les qüestions més rellevants. En primer lloc quina havia de ser l'extensió del dret a l'autonomia establerta a l'article 2, és a dir el seu contingut en termes de sobirania i competències. En segon lloc, si aquesta s'havia de generalitzar, és a dir si en podrien gaudir tots els territoris de l'estat o bé

només aquells que eren definits com a nacionalitats històriques. I, finalment –lligada estretament a la qüestió anterior– quins serien els subjectes que podien reivindicar-la i, sobretot, a través de quins mecanismes.

En aquest sentit, les posicions de les forces parlamentàries reproduïen més o menys les divisions observades en el cas del debat entorn a l'article 2. Comunistes i socialistes (tant catalans com del conjunt de l'Estat) plantejaven clarament una generalització com a mínim de la possibilitat de tenir institucions autònomes; Alianza Popular es decantava clarament per un estat regional basat en una descentralització administrativa (i no política) i els nacionalistes catalans i bascos apostaven per una posició possibilista: d'entrada, l'autonomia havia de ser per a les nacionalitats històriques. En aquest cas també UCD tenia posicions diverses, que a més anaren canviant al llarg del debat.

Com és sabut, en aquest cas també el debat es clouria amb una solució de compromís que alhora recollia la generalització del principi autonòmic i també l'asimetria entre territoris. Per allò que feia a l'extensió del dret a l'autonomia s'establirien dos nivells: un de mínim, recollit a l'article 148.1 i un de màxim recollit a l'article 148.2. També es dibuixaven dues velocitats d'accés que es concretarien en dues modalitats amb actors diferents. L'anomenada «via lenta», prevista a l'article 143.2 assignava la iniciativa del procés a una comissió *ad hoc* formada pels parlamentaris del territori en qüestió i pels membres de les respectives administracions provincials. Aquesta

comissió, en el termini de sis mesos a partir dels primers acords adoptats per les administracions interessades, havia de redactar un projecte d'estatut i presentar-lo a les Corts perquè aquestes ho tramitessin com a llei ordinària.

Però també s'establí una anomenada «via ràpida», prevista a l'article 151.1 per a aquells territoris que desitgessin arribar en poc temps al nivell màxim previst. En aquest cas el procediment –que finalment faria servir Andalusia al 1980–, era sensiblement diferent. En aquest cas, s'exigia que la iniciativa fos aprovada per les diputacions provincials o els òrgans interinsulars corresponents, per les tres quartes parts dels municipis de cadascuna de les províncies afectades i, a través d'un referèndum, per la majoria absoluta dels electors de cada província. La redacció del projecte d'estatut, en aquest cas, és realitzada per l'Assemblea dels Diputats i dels Senadors del territori.

El projecte és enviat a la Comissió Constitucional del Congrés dels Diputats, que l'examina en col·laboració amb una delegació de l'Assemblea. Una vegada s'hagi arribat a un acord, el projecte és sotmès a un nou referèndum popular, i si és aprovat per majoria en cada província de la futura comunitat, és ratificat per les Corts i entra en vigor. Si, al contrari, no s'arriba a un acord, el projecte torna a les Corts i comença l'itinerari legislatiu propi de la via lenta. És important recordar que en aquest cas no s'està davant d'un procés de tramitació legislativa ordinària, en la mesura que es tracta d'un pacte directe entre representants d'un territori i les Corts, amb una participació

conspícua del conjunt de la ciutadania a través de l'instrument referendari.

També es va preveure una passarel·la directa d'accés a l'autonomia de més alt nivell per a les nacionalitats històriques (amb l'argument que es tractava de territoris que ja en el passat havien àmpliament manifestat la seva voluntat d'accedir a l'autogovern), que preveia la redacció d'un projecte per part dels parlamentaris del territori, el debat del projecte a les Corts, la seva aprovació i finalment la seva ratificació a través d'un referèndum popular. Aquesta fou la via d'accés que practicà Catalunya amb l'aprovació de l'Estatut de 1979. Finalment, també es va preveure una via especial per als anomenats territoris forals de Navarra (Euskadi transità per la mateixa via de Catalunya donat que durant la dictadura s'havien eliminat els furs).

En definitiva, el dibuix de l'estat autonòmic sorgit del debat sobre l'article VIIIè reproduïa almenys en part les discrepàncies que s'havien observat durant el debat sobre l'article 2, en la mesura que, com va declarar anys després un constitucionalista del rang de Miguel Ángel Aparicio «vino a suponer un auténtico modelo de ocultación de intenciones contradictorias»⁵. Tanmateix, aquesta lectura reflecteix només una part d'allò que havia passat: l'acord sobre l'organització territorial –amb totes les seves debilitats– es podia llegir també com un consens de mínims que permetia el desenvolupament de l'autogovern i deixava a l'experiència de les institucions autònomes que es crearien i a la doctrina del Tribunal Constitucional la tasca d'ajustar el model a la realitat política. En

l'«obertura» del model –i, sigui dit, també en la seva ambigüitat–, hi jugà un paper fonamental la tasca del conjunt dels partits catalanistes que havien arrossegat l'esquerra per un costat i la UCD per l'altre en el punt mig d'un sistema que alhora que permetia la generalització del dret a l'autonomia introduïa elements diferenciadors i asimètrics.

Més en general, i fent un balanç de l'actuació del catalanisme en el procés constituent, es podria dir que fou imprescindible en quatre dimensions. En primer lloc com a facilitador transversal de consens, capaç d'atraure els partits estatals tant a la dreta com a l'esquerra. En segon lloc per l'establiment mateix d'un dret a l'autogovern que fos generalitzable al conjunt del territori. En tercer lloc per la capacitat de singularitzar la posició de les nacionalitats històriques. I, finalment perquè el seu compromís en la redacció del text constitucional havia allunyat el fantasma del conflicte territorial viscut durant la Segona República quan el plantejament de les institucions autònomes es trobà amb una constitució que en retallava les prerrogatives. L'aposta per donar prioritat política a la redacció d'una Constitució oberta a l'exercici de l'autogovern garantiria, malgrat tot, un exercici de l'autonomia a resguard de possibles conflictes institucionals.

1. González Casanovas, José Antonio “El PSC y la Constitución de 1978”, a: *El País*, 24 de setembre de 2003. Disponible on line: últim accés: 7 de novembre del 2018

2. Fraga Iribarne, M. (1987). *En busca del tiempo servido* (Vol. 2). Planeta, Barcelona, p. 118.

3. Herrero de Miñón, M. (1993). *Memorias de estío*. Temas de Hoy, Madrid, p. 119.

4. Solé-Tura, J. (1985). *Nacionalidades y nacionalismos en España: autonomías, federalismo, autodeterminación*. Alianza, Madrid.

5. Aparicio, M. A. (1999). *La descentralización y el federalismo: nuevos modelos de autonomía...cit.p.32*.

Arxivat a

Catalanisme · Cirici Pellicer · Congrés dels Diputats ·
Constitució de 1978 · Drets democràtics · Enric
Company · Estatut d'Autonomia · Jordi Solé Tura ·
Manuel Fraga · Miquel Roca Junyent · PSUC · Transició
· Tribunal Constitucional

Compartir

Paola Lo Cascio

És Professora d'Història Contemporània de la UB i investigadora del Centre d'Estudis Històrics de la UB.

PUBLICITAT

Articles relacionats | Constitució espanyola

Una constitució en zona de risc

ENRIC FOSSAS ESPADALER

Catalanistes a la Constitució

PAOLA LO CASCIO

Qui som?

Som una plataforma periodística de debat obert i plural i a la vegada un instrument d'acció ideològica i política pel damunt de blocs i de partits.

Fundadors subscriptors

Una proposta periodística amb subscriptors disposats a canviar les coses.

Subscriure'm ara

Butlletí Quinzenal

Accepto les polítiques de privacitat

Rebre el butlletí